

Materiały faktograficzne

Raport z analizy potencjału turystyczno-kulturowego powiatu brodnickiego

Monika Zdziech

monika.zdziech18@gmail.com

Przemysław Charzyński

pecha@umk.pl

Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń

DOI: 10.5281/zenodo.3986531

Abstrakt: Badania dotyczące analizy powiatu brodnickiego stanowią część projektu, który ma na celu porównanie potencjału turystyczno-kulturowego poszczególnych mikroregionów w Polsce. Metoda badań opracowana została przez A. Mikos von Rohrscheidt w oparciu o bonitację punktową z poszczególnymi kategoriami mającymi wpływ na atrakcyjność turystyczną obszaru. Analiza skupia się na potencjalnych celach turystyki kulturowej a także innych istotnych dla turystyki aspektach takich jak zagospodarowanie turystyczne i dostępność obszaru.

I. Dane dotyczące przebiegu badania

Obszar badań: powiat brodnicki

Lokalizacja: województwo kujawsko-pomorskie

Zasięg: mikroregion

Metodologia: metoda oceny potencjału turystyczno-kulturowego mikroregionów zawarta w: Mikos von Rohrscheidt A., 2010, Turystyka kulturowa, Fenomen, potencjał, perspektywy (Wyd.2) Wyd. KulTour.pl Poznań

Kwerenda: źródłowa i literatury sierpień-listopad 2019

Zapytania waloryzacyjne w obiektach i wizje lokalne: lipiec-wrzesień 2019

Badania terenowe: lipiec-sierpień 2019

Prowadzący badania terenowe: Monika Zdziech

Data wypełnienia formularza: marzec 2020

II. Formularz waloryzacyjny

Kategoria I: Potencjalne cele turystyki kulturowej

I.A: Zabytki:

I.A. a) Obiekty sakralne:

Historyczna katedra (12 punktów),

brak

Historyczna bazylika (za pierwsze dwie, punkty tylko wówczas, jeśli nie są katedrami) (6),

brak

Historyczny zespół sakralny dużej wielkości Z (pierwsze dwa) (6)

brak

Mniejszy lub częściowo zachowany historyczny zespół sakralny (pierwsze dwa) (3)

Klasztor Franciszkanów z kościołem oo. Reformatorów w Brodnicy (3)

Historyczna znacząca świątynia innych religii ZD (za pierwsze dwie) (6)

brak

Sanktuarium historyczne o znaczeniu międzynarodowym (10)

brak

Sanktuarium historyczne o znaczeniu krajowym lub regionalnym (diecezjalnym) (jedno pierwsze) (6)

Sanktuarium Błogosławionej Marii Karłowskiej w Jabłonowie Pomorskim (6)

Sanktuarium o znaczeniu ponadregionalnym bez historycznego kultu (za pierwsze dwa) (7)

brak

Inne sanktuarium tej rangi lub sanktuarium o znaczeniu regionalnym bez historycznego kultu (za pierwsze dwa) (3)

brak

Inna historyczna stale dostępna świątynia innych wyznań i religii (4)

brak

Inna świątynia innych wyznań i religii (2)

brak

Aktualna siedziba biskupia (6)

brak

Inny obiekt sakralny o znacznych walorach architektonicznych (pierwsze trzy) (4)

Gotycki Kościół Św. Katarzyny w Brodnicy (4)

Barokowo-klasycystyczny Kościół Podwyższenia Krzyża w Górznie (4)

Gotycki Kościół Św. Mikołaja w Kruszynach (4)

Neogotycki Kościół św. Wojciecha w Jabłonowie Pomorskim (-)

Gotycki Kościół Jana Chrzciciela w Nieżywieciu (-)

Gotycki Kościół św. Piotra i Pawła w Lembargu (-)

Gotycki Kościół św. Jakuba Apostoła w Bobrowie (-)

Neoklasycystyczny Kościół Matki Bożej Królowej Polski w Brodnicy (-)

Barokowy Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP w Brodnicy (-)

Gotycki Kościół Wniebowzięcia NMP w Osieku (-)

Gotycki Kościół św. Jakuba Apostoła w Żmijewie (-)

Kościół poewangelicki, ob. Katolicki pw. Matki Bożej Królowej Polski w Brodnicy (-)

I.A. b) Zamki i pałace:

Monumentalny zamek lub pałac historyczny miejsce ważnych wydarzeń ZD(za pierwsze trzy)
(12)

brak

Monumentalny zamek lub pałac historyczny ZD(za pierwsze trzy) (10)

brak

Zamek lub pałac historyczny, miejsce ważnych wydarzeń ZD (za pierwsze trzy) (5)

brak

Zamek lub pałac historyczny ZD (za pierwsze trzy) (3)

*Pałac Narzymskich w Jabłonowie Pomorskim (obecnie Dom generalny Zgromadzenia
Siostr Pasterek od Opatrzności Bożej) (3)*

Zamek lub pałac stylizowany D (za pierwsze dwa*) (2)

brak

Dwór lub inna rezydencja, miejsce ważnych wydarzeń ZD (za pierwsze trzy) (6)

brak

Ruina historycznego zamku/grodu/pałacu D (za pierwsze trzy***) (2)

Ruiny zamku krzyżackiego w Brodnicy (2)

Pozostałości późnośredniowiecznego grodziska w Radoszkach (2)

Pozostałości wczesnośredniowiecznego grodziska w Bobrowie (2)

Pozostałości późnośredniowiecznego grodziska w Słoszewach (-)

Pozostałości średniowiecznego grodziska „Wyspa Skarbów” w Bachotku (-)

Pozostałości grodziska nad jeziorem Strażym (-)

Ruina historycznego zamku, pałacu, grodu niedostępna (za pierwsze trzy****) (1)

Brak

I.A. c) Inne zabytkowe obiekty architektoniczne i techniczne:

Średniowieczny cenny zespół urbanistyczny z rynkiem i ulicami, zachowany w znacznej części
(za pierwsze trzy) (12)

brak

Inny cenny zespół urbanistyczny na przynajmniej krajową skalę (10)

brak

Historyczny zespół urbanistyczny z rynkiem, zachowany we fragmentach (pierwsze dwa) (3)

Stare Miasto w Brodnicy (3)

Budynek o znacznych walorach architektonicznych, miejsce ważnych wydarzeń ZD (pierwsze
trzy) (6)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych, miejsce ważnych wydarzeń* Z (pierwsze dwa**) (3)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych ZD (pierwsze trzy**) (4)

Pałac Anny Wazówny w Brodnicy (4)

Ratusz w Brodnicy (4)

Spichlerz przy ulicy Świętego Jakuba w Brodnicy (4)

Budynek – miejsce ważnych wydarzeń ZD (pierwsze dwa***) (4)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych Z (pierwsze trzy****) (3)

brak

Budynek, miejsce ważnych wydarzeń Z (pierwsze dwa*****) (1)

brak

Historyczne fortyfikacje miejskie zachowane z znacznej części ZD (4)

Średniowieczne mury miejskie Brodnicy wraz z Basztą Mazurską i Bramą Chełmińską (4)

Znaczne fragmenty historycznych fortyfikacji miejskich (2)

brak

Ruiny fortyfikacji miejskich (1)

brak

Zachowane w znacznej części zespoły zabytkowe związane z dziejami innych niż polska grup etnicznych (za pierwsze dwa zespoły) (7)

brak

Pojedyncze zabytki związane z dziejami innych grup etnicznych ZD (za pierwsze dwa*) (4)

brak

Częściowo zniszczone lub niedostępne obiekty związane z innymi grupami etnicznymi (pierwsze dwa) (1)

Dawny cmentarz żydowski przy ul Podgórznej w Brodnicy (1)

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu międzynarodowym ZD (pierwszy) (10)

brak

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu krajowym ZD (pierwsze dwa*) (7)

brak

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu regionalnym ZD (do trzech***) (3)

XIX- wieczne mosty kolejowe w Jabłonowie Pomorskim (3)

Młyn w Traczyskach (3)

Młyn w Lisie-Młyn (3)

Młyn i tartak (XIX w.) w Gaju-Grzmięcej(-)

Historyczna funkcjonująca stale linia kolejowa lub żegluga (tylko za przystanek początkowy lub końcowy danej linii) (6)

brak

Historyczna funkcjonująca sezonowo lub nieregularnie linia kolejowa lub żegluga (lub przystanki pośrednie linii stałej) (za pierwszy przystanek** 4)

Jabłonowo Pomorskie (4)

I.A. d) Obiekty militarne:

Zespół forteczny o bardzo dużym znaczeniu militarnym, zachowany w znacznej części ZD (10)

brak

Zespół forteczny o mniejszym znaczeniu lub zachowany w mniejszej części* ZD (4)

brak

Zespół forteczny o mniejszym znaczeniu, dostępny sezonowo lub w mniejszej części** (2)

brak

Pojedyncze zachowane obiekty forteczne ZD (za pierwsze dwa***) (2)

brak

Pojedyncze obiekty forteczne częściowo dostępne, ruiny fortec (pierwsze dwie****) (1)

brak

Zachowana w dużej części, dostępna linia umocnień, ważna strategicznie (pierwsze dwie) (4)

brak

Zachowana w niewielkiej części, dostępna linia umocnień* (2)

brak

Pojedyncze dostępne fragmenty umocnień (pierwsze dwa)** (1)

Schrony pozycji jezior Brodnickich Armii Pomorza z 1939 r. (1)

Dodatkowe punkty za obiekty dziedzictwa kulturowego:

Obiekt Dziedzictwa Kulturowego o znaczeniu międzynarodowym ZD: UNESCO (dodatkowo 30),

brak

Obiekt będący na polskiej liście Pomników Historii ZD (dodatkowo, jeśli nie znajduje się on na liście UNESCO) (15)

brak

Przy braku ogólnej dostępności obiektów z tej grupy punkty są odejmowane, pozostawia się tylko 1/3 punktów przyznanych za dany obiekt, jeśli inaczej nie wskazano.

Nie dotyczy

Dodatkowe punkty za wszystkie miejsca lub obiekty wpisanych powyżej klas:

Za stałych przewodników miejskich oprowadzających po obiektach lub przewodników obiektowych w j. polskim (za pierwsze pięć) (po 2 pkt)

Ruiny zamku krzyżackiego w Brodnicy (2)

Za minimum dwa języki obce w ofercie przewodników (w pierwszych pięciu obiektach) (1 pkt)
brak

Za możliwość zamówienia przewodnika obiektowego** (pierwsze pięć) (1 pkt)

Brama Chełmińska w Brodnicy (1)

Spichlerz przy ul. Św Jakuba w Brodnicy (1)

Ruiny zamku krzyżackiego w Brodnicy (1)

Za minimum dwa języki obce w ofercie przewodników (w pierwszych pięciu) (po 1 pkt)

brak

Przewodniki elektroniczne po miejscu lub obiekcie (za pierwsze trzy) (1),

brak

Mikroeventy oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego miejsca lub obiektu (pierwsze 2) (po 2 pkt)

brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania miejsca lub obiektu (za pierwsze 2) (po 1 pkt)

brak

Wersje obcojęzyczne przewodników elektronicznych (przynajmniej dwie wersje obcojęzyczne, w pierwszych trzech obiektach) (dodatkowo po 1 pkt)

brak

Własny materiał informacyjny w obiekcie, jak publikacje monograficzne, albumy (za pierwsze trzy obiekty) (1 pkt),

Ruiny zamku krzyżackiego w Brodnicy (1)

Własny materiał informacyjny w obiekcie w językach obcych (przynajmniej dwóch)

Ruiny zamku krzyżackiego w Brodnicy (1)

Za bardzo dobry (2) lub dobry (1) stan konserwacji i estetyki najważniejszych trzech obiektów (element uznaniowy) można doliczyć w sumie od 1 do 2 punktów dla całego regionu).

Gotycki Kościół Św. Katarzyny w Brodnicy, Pałac Narzymskich w Jabłonowie Pomorskim i Gotycki Kościół św. Jakuba Apostoła w Bobrowie (2)

I.B. Miejsca historyczne lub znaczące:

I.B. a) Budowle historyczne i monumenty:

Monumenty (pomniki) o znaczeniu międzynarodowym (każdy) (8)

brak

Monumenty (pomniki) o znaczeniu krajowym (do trzech*) (6)

Pomnik Anny Wazówny w Brodnicy (6)

Monumenty (pomniki) o znaczeniu regionalnym (do trzech) (2)

Pomnik Wdzięczności w Brodnicy (2)

Monument poświęcony Polakom zamordowanym w Birkenku (Brzezinki) (2)

Pomnik Powstańca Listopadowego w Brodnicy (2)

Pomnik Powstania Listopadowego w Bachorzu gm. Bartniczka (-)

Pomniki lub obiekty małej architektury o znaczeniu lokalnym (do trzech****) (1)

Krzyż Karawaka w Wichulcu upamiętniający zmarłych na cholera mieszkańców w 1873 r. (-)

Miejsca historyczne o znaczeniu międzynarodowym (do trzech) (8)

brak

Miejsca historyczne o znaczeniu krajowym (do trzech) (4)

Okolice Brodnicy związane z wydarzeniami Powstania Listopadowego m.in. Świdziebnia (ostatnia narada władz powstańczych na terenie Królestwa Kongresowego), Jastrzębie (miejsce przekroczenia granicy Prus przez powstańców), Księża (miejsce stoczenia ostatniej potyczki powstańców z wojskami rosyjskimi), Brodnica, Mszano (miejsce internowania powstańców)(4)

Bitwa pod Brodnicą w trakcie wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. (4)

Miejsca historyczne o znaczeniu regionalnym, (do trzech**) (2)

Okolice Brodnicy, miejsce zawarcia rozejmu w 1414 r. pomiędzy Królestwem Polskim a Zakonem Krzyżackim kończący tzw. wojnę głodową (2)

Bitwa pod Górzem, 12 lutego 1629 w czasie wojny polsko-szwedzkiej (2) Miejsca związane z akcją utworów literackich o międzynarodowym znaczeniu (za pierwsze trzy) (3)

brak

Miejsca związane z akcją utworów literackich o krajowym znaczeniu (za pierwsze trzy) (2)

brak

Miejsca związane z biografią osób o międzynarodowym znaczeniu (pierwsze trzy) (3)

brak

Miejsca związane z biografią osób o krajowym znaczeniu (do trzech) ZD (2)

Brodnica, związana z biografią Anny Wazówny, szwedzkiej królowny, siostry króla Zygmunta III Wazy, starościna brodnicka i golubska, mecenas sztuki (2)

Bobrowo koło Brodnicy, związane z biografią ppłk. Jana Zumbacha, pilota dywizjonu 303, asa myśliwskiego(2)

Miejsca związane z biografią osób o krajowym znaczeniu niedostępne lub częściowo zachowane (za pierwsze dwa*) (1)

Brodnica, związana z biografią Erazma Glicznera Skrzetuskiego, reformatora religijnego, teologa, przywódca luterańskiego (1)

Miejsca związane z biografią osób o regionalnym znaczeniu (pierwsze dwa) (1)

Rokitnica, gm. Świdziebnia, związana z biografią gen. Józefa Niemojewskiego, uczestnika powstania listopadowego (1)

Miejsca związane z biografią osób innej narodowości, ważnych w skali krajowej dla tych narodowości (za pierwsze dwa) (2)

brak

I.B. b) Cmentarze historyczne

Nekropolia zbiorowa władców Polski (8),

brak

Nekropolia zbiorowa innych znanych w skali kraju osobistości (do trzech) (5)

brak

Nekropolia zbiorowa znanych osobistości w skali regionu (do trzech) (2)

Cmentarz wojskowy w Brodnicy (2)

Cmentarz parafialny w Brodnicy (2)

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali międzynarodowej (6)

brak

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali kraju (do trzech) (2)

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali regionu (do trzech) (1)

Miejsce pochówku bł. Marii Karłowskiej w Jabłonowie Pomorskim (1)

Cmentarz parafialny w Świdziebni, miejsce pochówku gen. Józefa Niemojewskiego (1)

Inny cmentarz zabytkowy z ciekawymi obiektami sztuki sepulkralnej*** (do dwóch) ZD (1)

Cmentarz parafii św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Brodnicy z zabytkową kaplicą grobową rodziny Ossowskich (1)

Cmentarz w Strzygach z zabytkową kaplicą grobową rodziny Małkiewiczów (1)

Cmentarz ewangelicki przy ul. Sądowej w Brodnicy z grobem w kształcie piramidy brodnickiego lekarza i chirurga Leopolda Fryderyka Dittmera (-)

Za każdy cmentarz zabytkowy lub inną nekropolię o znacznie ograniczonej dostępności – odejmuje się połowę przyznanych punktów

nie dotyczy

I.B. c) Budowle współczesne

Budowle współczesne o bardzo wysokiej wartości architektonicznej (do dwóch) (5)

brak

Budowle współczesne o bardzo wysokiej wartości architektonicznej (nie dostępne) (do dwóch*) (2)

brak

Budowle współczesne o wysokiej wartości architektonicznej (do trzech**) (1)

Dom Kadr w Brodnickim Parku Krajobrazowym (1)

I.C) Pojedyncze dzieła sztuki:

Pojedyncze obiekty sztuki historycznej o znaczeniu międzynarodowym (10)

brak

Pojedyncze obiekty sztuki o znaczeniu krajowym (do trzech) (5)

brak

Pojedyncze obiekty sztuki o znaczeniu regionalnym (do trzech*) (3)

XVII –wieczny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w Kościele franciszkanów w Brodnicy (3)

XVII- wieczny obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem w Kościele Św. Marcina w Grążawach(3)

XVIII –wieczna Chrzcielnica w Kościele Św. Piotra i Pawła w Lembargu (3)

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu międzynarodowym (9)

brak

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu krajowym (do trzech*) (5)

brak

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu regionalnym (do trzech**) (2)

brak

I.D. Muzea i wystawy (w tym skanseny, galerie, muzea techniki)

Muzea o znaczeniu międzynarodowym (10)

brak

Muzea o znaczeniu krajowym (do trzech) (8)

brak

Muzea o znaczeniu regionalnym (do trzech) (5)

Muzeum Regionalne w Brodnicy (5)

Muzeum Rybactwa w Ośrodku Tradycji Rybactwa i Wędkarstwa w Grzmięcy (5)

Muzea o znaczeniu lokalnym (do trzech***) (2)

brak

Muzea typu skansenowskiego dużego przynajmniej regionalnym zasięgu (10)

Inne muzea typu skansenowskiego (za pierwsze dwa) (6)

brak

Zorganizowane w ostatnim roku wystawy czasowe o zasięgu krajowym (w sumie za pierwsze trzy) (4)

brak

Zorganizowane w ostatnim roku wystawy czasowe o zasięgu regionalnym* (w sumie za pierwsze trzy) (2)

Muzeum Regionalne w Brodnicy – Brama Chełmińska: „Droga do Niepodległości – Brodnica XIX/XX”; *Muzeum Regionalne w Brodnicy – Brama Chełmińska: „Wystawa fotografii Krzysztofa Cabana*; *Muzeum Regionalne w Brodnicy – Brama Chełmińska: „Wystawa Podróż w czasie: Strasburg W. Pr. 1919 – Brodnica 2019”* (2)

Organizacja Nocy Muzeów w regionie na dużą skalę (ponad 10 placówek) (4)

brak

Organizacja Nocy Muzeów w regionie na mniejszą skalę* (3-9 placówek) (2)

brak

Lokalne izby pamięci, ogólnodostępne prywatne kolekcje pamiątek (do trzech****) (1)

Izba dziedzictwa kulturowego - Izba Pamięci Jana Zumbacha w Bobrowie (1)

Sala Pamięci bł. Marii Karłowskiej w Jabłonowie Pomorskim (1)

Samodzielne prezentacje multimedialne (pierwsze dwie) (4)

Astrobaza Kopernik w Brodnicy (4)

Astrobaza Kopernik w Jabłonowie Pomorskim (4)

Przy wszystkich uwzględnionych powyżej muzeach i ekspozycjach **dodatkowe** punkty za:

Ekspozycje i prezentacje multimedialne (do dwóch) (2)

brak

Wersje obcojęzyczne ekspozycji i prezentacji multimedialnych (do dwóch) (za każdą 1)

brak

Ekspozycje i prezentacje albo samodzielne placówki muzealne związane tematycznie z innymi grupami narodowymi lub etnicznymi, dziejami innych państw lub narodów (za pierwsze dwie z objaśnieniami w innym języku) (3)

brak

Przewodniki elektroniczne (1)

brak

Wersje obcojęzyczne przewodników elektronicznych (do 2 języków za każdy:) (1)

Przewodnicy obiektowi stali (2)

Muzeum Regionalne w Brodnicy (2)

Przewodnicy obcojęzyczni obiektowi stali za każdy język do trzech (1)

Muzeum Regionalne w Brodnicy –przewodnicy w języku polskim i niemieckim (1)

Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie** (1)

Muzeum Regionalne w Brodnicy (1)

Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie w przynajmniej 2 językach obcych (w braku stałych), za każdy język do trzech (1)

brak

Mikroeventy oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego muzeum (pierwsze 2) (po 2 pkt)

brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania muzeum (za pierwsze 2) (po 1 pkt)

Własny materiał informacyjny, wydany nie dawniej niż przed 5 laty (1)

brak

Wersje obcojęzyczne własnego materiału informacyjnego (min. dwie wersje) (1)

brak

Sklep muzealny otwarty w godzinach pracy muzeum (1)

Sklep w Muzeum Regionalnym w Brodnicy (1)

Przy muzeach o znaczeniu **krajowym** dodatkowe punkty za:

Opis zbiorów w językach obcych (1)

Nie dotyczy

Pojedyncze eksponaty (kolekcje) o znaczeniu międzynarodowym (do dwóch) (2)

Nie dotyczy

Przy muzeach **regionalnych i lokalnych** punkty dodatkowe za:

Stałe godziny otwarcia (1)

Muzeum Regionalne w Brodnicy (1)

Pojedyncze eksponaty lub kolekcje o znaczeniu międzynarodowym (do dwóch w sumie) (2)

brak

Pojedyncze eksponaty o znaczeniu krajowym (najwyżej jeden) (1)

brak

Każdą wystawę tematyczną stałą powyżej czterech (do dwóch w sumie) (1)

Muzeum Regionalne w Brodnicy wystawy stałe: Region brodnicki w średniowieczu - piwnice zamkowe, Mezolityczni myśliwi z Mszana sprzed 10 000 lat (1)

Własny materiał informacyjny, opracowania mniejsze (brozury, foldery) (1)

Muzeum Regionalne w Brodnicy (1)

I.E. Eventy kulturowe:

Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu międzynarodowym (7)

brak

Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu krajowym (do dwóch) (6)

Festiwal Brodnica ClassiX – festiwal muzyczny muzyki klasycznej, elektronicznej, jazzowej i współczesnej (planowana 2 edycja listopad 2020) (6)

Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu regionalnym (do dwóch) (4)

brak

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu międzynarodowym (7)

brak

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu krajowym (do trzech) (6)

brak

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu regionalnym (do trzech) (4)

XII Ogólnopolski Turniej Tańca Nowoczesnego Brodnica(12 edycja kwiecień 2019) (4)

BUT 2019 - Ogólnopolski Festiwal Brodnicka Uczta Teatralna (14 edycja czerwiec 2019)

(4)Festiwal Rap & Reggae Night w Brodnicy(8 edycja sierpień 2019) (4)

Festiwal X Brodnica – festiwal muzyczny jazzu, disco, electro i folku(-)

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu międzynarodowym (7)

brak

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu krajowym (do dwóch) (6)

brak

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu regionalnym (do dwóch) (4)

Inscenizacja „Potyczki powstańców pod Brodnicą”(4)

Rzadsze eventy kultury wysokiej lub masowej o znaczeniu międzynarodowym (jeden)(4)

brak

Regularne działanie na terenie regionu grup inscenizacji historycznej (za pierwsze dwie) (5)

Grupa inscenizacyjna – Fundacja Brama Epok (5)

Dodatkowy punkt przyznaje się za każdy dzień trwania danego eventu kultury masowej ponad 4 dni, (jednak nie więcej niż 3 punkty w sumie)

Nie dotyczy

I.F. Funkcjonujące zakłady przemysłowe:

Z ofertą turystyczną (do dwóch) (2)

brak

Z ofertą kulturową (do dwóch): (2)

brak

Mikroeventy oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego zakładu (pierwsze 2) (po 2 pkt)

brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania zakładu (za pierwsze 2) (po 1 pkt)

brak

Dodatek za obsługę w językach obcych: (minimum dwa języki obce) (za każdą ofertę) (1)

I.G. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza:

ZOO, Akwaria, Parki Dzikich Zwierząt, inne duże obiekty zoologiczne (za każdy do trzech) (4)
brak

Park Narodowy z Muzeum Przyrodniczym na terenie regionu (za każdy) (8)
brak

Park Krajobrazowy na terenie regionu (do trzech) (2)

Brodnicki Park Krajobrazowy (2)

Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy (2)

Rezerwat przyrody na terenie regionu (Poza Parkami Narodowymi i Krajobrazowymi) do trzech) (1)

Rezerwat przyrody „Bagno Mostki”(1) Rezerwat przyrody „Rzeka Drwęca”(1)

Ogród Botaniczny, Palmiarnia, Arboretum (za pierwsze dwa obiekty) (4)
brak

Ogród przy rezydencji, park kultywowany (za pierwsze dwa obiekty) (2)
brak

Park miejski duży kultywowany (pow. od 4 ha) z obiektami sztuki (za pierwsze dwa) (2)
brak

Park miejski duży, kultywowany, bez obiektów sztuki* (za pierwsze dwa) (1)
brak

Park miejski mniejszy (powierzchnia od 1-4 ha) z obiektami sztuki** (za pierwszy) (1)
Park Chopina w Brodnicy (1)

Park Anny Wazówny w Brodnicy (-)

I.H. Szlaki kulturowe:

Przebiegające przez region lub jego miejscowości materialne lub realne szlaki turystyczne o znaczeniu międzynarodowym (8)

Szlak Pielgrzymkowy – Droga Św. Jakuba Camino Polaco (8)

Przebiegające przez region lub jego miejscowości materialne lub realne szlaki o znaczeniu krajowym (za pierwsze trzy) (6),
brak

Przebiegające przez region materialne lub realne szlaki turystyczne o znaczeniu regionalnym (za pierwsze dwa) (3)
brak

Materialne lub realne szlaki turystyczne w regionie (własne) (za pierwsze trzy) (3)
brak

Materialne lub realne szlaki lub trasy w poszczególnych miejscowościach regionu (za pierwsze trzy) (3)

Wirtualne szlaki turystyczne, przebiegające przez teren regionu (za pierwsze trzy) (2)

Szlak Grunwaldzki (2)

Szlak Anny Wazówny (2)

Wirtualne trasy tematyczne w miejscowościach regionu (za pierwsze trzy) (1)

brak

Podziemne trasy turystyczne stale dostępne na terenie regionu (7)

brak

Regularna oferta objazdu turystycznego z przewodnikiem (za pierwsze dwie trasy) (3)

brak

Oferta objazdu turystycznego w przewodnikiem na zamówienie (za pierwsze dwie trasy) (1)

brak

Dodatkowe wersje językowe oferty objazdu z przewodnikiem (za dwie pierwsze) (1)

brak

Kategoria II: Elementy obsługi turystycznej:

II.A. Informacja turystyczna:

Informacja turystyczna na miejscu, regularnie czynna (2)

Informacja turystyczna w Brodnicy (2)

Informacja w językach obcych, (za każdy język do trzech) (1)

Język angielski, język niemiecki (2)

Przewodnicy miejscy lub terenowi na zamówienie (3)

Brodnica (3)

Przewodnicy miejscy lub terenowi, (za każdy język do czterech) (1)

Brodnica – język niemiecki (1)

Aktualny własny materiał informacyjny wysokiej jakości na temat regionu lub jego miejscowości (ogólnie) (2)

brak

Wersje obcojęzyczne materiału informacyjnego wysokiej jakości (każdy język do trzech) (1)

brak

Pozostały* aktualny materiał informacyjny: (1)

Liczne publikacje informacyjne i turystyczne dotyczące regionu (1)

Wersje obcojęzyczne pozostałego materiału informacyjnego* (od dwóch języków) (1)

Język angielski, język niemiecki (1)

II.B. Infrastruktura turystyczna:

Hotele 5,4,3,2,1-gwiazdkowe, hostele, schroniska, kwatery zorganizowane – (za pierwsze dwa obiekty każdej kategorii) (2)

Hotel Głębocek Vine Resort & Spa **** Wielki Głębocek(2)

Hotel Pory Roku **** , Czysteblota (2)

Hotel Dworek Wapionka *** Górzno (2)

Ośrodek wypoczynkowy Półwysep Wądzyn***, Wądzyn (2)

Hotel u Bosmana ** Brodnica (2)

Brodnicki-hostel (2)

Ośrodek wypoczynkowy pod sosnami, Zbiczno (2)

Stacja Wodna PTTK w Bachotku (2)

Istniejąca oferta pakietowa hoteli z usługami turystycznymi (za pierwsze dwie oferty w różnych klasach) (1)

brak

Restauracje z autentyczną kuchnią regionalną, (za pierwszy obiekt) (3)

Głębozec Vine Resort & Spa, wina i lokalne produkty (3)

Restauracje z autentyczną krajową kuchnią tradycyjną (za pierwszy inny obiekt) (2)

Restauracja Zajazd Przy Kominku, Wielki Głębozec (2)

Inne restauracje (za pierwszy obiekt) (1)

Restauracja Magnolia, Małki (1)

Dodatkowe punkty za historyczne wnętrza restauracji (za pierwsze dwa obiekty) (1)

brak

Dodatkowe punkty za ofertę kulturową w restauracji (za pierwsze dwa obiekty) (1)

Scena Bachusa w Głębozec Vine Resort & Spa (1)

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 22 (za pierwszą) (1)

Restauracja „Starówka” w Brodnicy czynna do 24 w weekendy (1)

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 24 (za pierwszą) (1)

brak

Bistra, bary (za pierwszy obiekt) (1)

Bar Atmosfera w Brodnicy (1)

Możliwość wynajęcia na miejscu autokaru, minibusa, samochodu (za pierwsze dwie oferty) (2)

PKS Brodnica, wynajem autokarów (2)

„Oltur”, Brodnica, wynajem autokarów (2)

II.C. Infrastruktura komunikacyjna:

Lotnisko z połączeniami międzynarodowymi w odległości mniej niż 50 km od centrum regionu (1 godzina na dotarcie) (4)

brak

Lotnisko z połączeniami krajowymi* w odległości mniej niż 50 km od centrum regionu (3)

brak

Duży dworzec kolejowy na miejscu (za pierwszy) (3)

brak

Inny* dworzec kolejowy na miejscu (za pierwszy) (2)

Dworzec kolejowy w Brodnicy (2)

Dworzec autobusowy na miejscu (za pierwszy) (2)

Dworzec autobusowy w Brodnicy (2)

Przystanek* autobusowy na miejscu (za pierwszy) (1)

Małki (-)

Port pasażerski morski na miejscu (za pierwszy) (3)

brak

Czynna przystań* pasażerska morska lub rzeczna (za pierwszą) (1)

brak

Autostrada lub droga szybkiego ruchu w odległości mniej niż 20 km (za pierwsze dwie) (4)

brak

Droga ekspresowa lub droga główna krajowa w odległości mniej niż 10 km (za pierwsze dwie) (2)

Droga krajowa 15 relacji Trzebnica-Ostróda (2)

Inne połączenie* bez utrudnień dla autokarów (za pierwsze dwa) (1)

Droga wojewódzka 544 relacji Brodnica-Ostrołęka (1)

Droga wojewódzka 560 relacji Brodnica-Bielsk (1)

Obecność komunikacji miejskiej, gminnej, regionalnej (2)

Komunikacja miejska w Brodnicy (2)

Kursy nocne komunikacji miejskiej, gminnej, regionalnej (1)

brak

Całodobowa oferta taxi na miejscu (1)

Brodnica (1)

Stała oferta powozów, bryczek i inna retro (za pierwszą ofertę) (3)

brak

Oferta powozów, bryczek i inna retro na zamówienie (za pierwszą ofertę) (1)

brak

II.D. Promocja turystyczna:

Samodzielny udział regionu lub wchodzących w jego skład miejscowości, gmin lub obiektów w światowych prestiżowych targach turystycznych (za każde stoisko w roku do trzech) (3)

brak

Samodzielny udział regionu lub innych podmiotów (jak wyżej) w krajowych targach turystycznych* (za każde stoisko do trzech) (2)

Brodnica i powiat brodnicki na Targach Turystycznych we Wrocławiu w 2019 roku(2)

Wydawanie regularnych publikacji o charakterze promocyjnym (za pierwsze 2 w ostatnim roku) (1)

brak

Zorganizowanie podróży/wizyty medialnej w ostatnich 2 latach (2)

brak

Zorganizowanie konferencji naukowej lub popularyzacyjnej związanej z turystyką w ciągu ostatniego roku (1)

Konferencja popularno-naukowa „Jabłonowo Pomorskie w kontekście II wojny światowej”wrzesień 2019 (1)

Konferencja popularno-naukowa „ Brodnica w okresie wielkich przemian1918-2020”luty 2020 (1)

Kategoria III: Pozostała oferta czasu wolnego:

III.A. Instytucje Kultury

Teatr stały (za pierwszy obiekt) (3)

brak

Filharmonia na miejscu (3)

brak

Stała oferta koncertów muzycznych* (za pierwszą ofertę) (2)

brak

Sezonowa oferta teatralna lub muzyczna** (za pierwsze dwie) (1)

Scena Bachusa , Wielki Głębozec (1)

Opera na miejscu (2)

brak

Teatr muzyczny (operetka, rewia lub musical) na miejscu (za pierwszą ofertę) (2)

brak

Kino stałe (za pierwszy obiekt) (2)

brak

III.B. Atrakcje krajobrazowe:

Góry ze znakowanymi szlakami turystycznymi na terenie regionu (2)

brak

Jezióra (zdatne do kąpieli, dostępne) ze szlakami pieszymi/rowerowymi (pierwszy akwen) (2)

Jezioro Zbiczno (2)

Brzeg morski na terenie regionu (3)

brak

Pomniki przyrody (za pierwsze dwa) (1)

„Dąb Rzeczypospolitej” w rezerwacie Jar Brynicy (1)

„Grusza Napoleońska” w Lisie-Młyn (1)

„Aleja 33 drzew” w Rytebłota (-)

„Dąb Adam i Ewa” w Rytebłota (-)

Gaz narzutowy w Bachotku (-)

Lipa drobnolistna w Bachotku (-)

Wieże widokowe stale dostępne (za pierwsze dwie) (1)

Punkt widokowy na Wieży Zamkowej w Brodnicy (1)

Możliwość zamówienia lotu turystycznego nad regionem lub miejscowością (za pierwszą) (3)

General Aviation Services, loty helikopterem na zamówienie (3)

III.C. Oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna:

Baseny kryte ogólnodostępne – (za pierwszy obiekt) (2)

Basen Zespołu Szkół nr 1 w Brodnicy (2)

Baseny otwarte ogólnodostępne – (za pierwszy obiekt przy braku basenu krytego) (1)

brak

Plaże morskie ogólnodostępne, plaże jeziorne, rzeczne – (za pierwszy obiekt) (2)

Plaża miejska, jeziorna w Brodnicy (2)

Stała oferta kursów językowych ogólnodostępnych (za pierwszą ofertę) (2)

Szkoła języków „Say it” w Brodnicy (2)

Sezonowa* oferta kursów językowych ogólnodostępnych (za pierwszą ofertę) (1)

brak

Stale centra sportowe z ofertą ogólnodostępną (za pierwszy obiekt) (2)

Centrum Sportowe Ośrodek Sportu i Rekreacji „OSIR” Brodnica (2)

Sezonowe* centra sportowe z oferta ogólnodostępną (za pierwszy obiekt)(1)

brak

Stadiony sportowe (za pierwszy obiekt) (1)

Stadion sportowy „OSIR” w Brodnicy (1)

Szkoły i szkolenia sportowe ogólnodostępne (jeździeckie, lotnicze, inne) (pierwsze dwa) (1)

Szkołka jeździecka w Kruszynach (1)

Szkołka jeździecka Głębocek (1)

Lodowiska ogólnodostępne stale (za pierwszy obiekt) (2)

brak

Lodowiska sezonowe* (za pierwszy obiekt) (1)

Lodowisko sezonowe w Brodnicy (1)

Kategoria IV: Inne czynniki wspierające turystykę kulturową:

IV. A. Instytucje w regionie:

Obecność uniwersytetu w regionie (za pierwszy) (4)

brak

Obecność innej uczelni wyższej w regionie (za pierwsze dwie) (2)

Spoleczna Akademia Nauk w Brodnicy (2)

Obecność siedziby władz państwowych (5)

brak

Obecność siedziby władz wojewódzkich (2)

brak

IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej w regionie:

Oficjalne kurorty (za pierwsze trzy miejscowości) (4)

brak

Sanatoria i ogólnodostępne ośrodki rehabilitacji (punkty za pierwsze dwa obiekty)(2)

Ośrodek rehabilitacji „Novamed” w Brodnicy (organizuje między innymi turnusy rehabilitacyjne dla dzieci połączone ze zwiedzaniem regionu) (2)

Klinika Rehabilitacji Strukturalnej w Hotelu Głębozdek Vine Resort&Spa**** (2)

IV.C. Oferta turystyki biznesowej w regionie:

Regularne organizowanie imprez targowych o przynajmniej krajowym zasięgu (2)

brak

Obecność krajowych central wielkich firm w regionie (za pierwsze trzy) (2)

brak

Całoroczne centra konferencyjne (za pierwszy obiekt) (3)

Centrum konferencyjne w hotelu „Pory Roku” w Pokrzydowie (3)

IV.D. Oferta shoppingu w regionie:

Galeria zakupów o znaczeniu regionalnym (za pierwszy obiekt) (4) za jeden następny (2)

Galeria Brodnica (4)

Autoryzowany punkt sprzedaży specyficznych produktów regionalnych z patentem europejskim (za pierwszy obiekt) (2)

brak

Autoryzowany punkt sprzedaży specyficznych produktów regionalnych znanych na skalę krajową (za pierwszy obiekt) (1),

brak

Deptak handlowy (za pierwszy) (2)

Deptak handlowy, ul. Bazarowa, Brodnica (2)

IV.E. Zagraniczne Partnerstwa Miast i Regionów:

Istnienie zagranicznych związków partnerskich regionu lub jego miejscowości (pierwsze cztery) (1)

Miasta Partnerskie Brodnicy:

Broerup, Dania, od 1994 roku(1)

Strasburg, Niemcy, od 1996 roku(1)

Kiejdany, Litwa, od 1999 roku (1)

Kristineham, Szwecja, od 2003 roku(1)

Podsumowanie:**kategoria I: 192**

kategoria II: 54

kategoria III: 21

kategoria IV: 20

Łącznie: 287

Tabela 1. Zestawienie punktacji dla powiatu brodnickiego w zakresie turystyki kulturowej

Kategoria	Podkategoria	Liczba uzyskanych punktów	Maksymalna liczba punktów
I. Potencjalne cele turystyki kulturowej	I.A Zabytki	73	473
	I.A. a) Obiekty sakralne	21	122
	I.A. b) Zamki i pałace	9	108
	I.A. c) Inne zabytkowe obiekty architektoniczne i techniczne	33	140
	I.A. d) Obiekty militarne	1	18
	I.B. Miejsca historyczne lub znaczące	35	168
	I.B. a) Budowle historyczne i monumenty	26	102
	I.B. b) Cmentarze historyczne	8	56
	I.B. c) Budowle współczesne	1	10
	I.C. Pojedyncze dzieła sztuki	9	72
	I.D. Muzea i wystawy	29	205
	I.E. Eventy kulturowe	27	150
	I.F. Zakłady przemysłowe z ofertą turystyczną	0	16
	I.G. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza	7	53
I.H. Szlaki kulturowe	12	106	

	<i>RAZEM za kategorię I</i>	192	1243
II. Elementy obsługi turystycznej	II.A. Informacja turystyczna	10	17
	II.B. Infrastruktura turystyczna	29	51
	II.C. Infrastruktura komunikacyjna	11	32
	II.D. Promocja turystyczna	4	20
	<i>RAZEM za kategorię II</i>	54	120
III. Pozostała oferta czasu wolnego	III.A. Instytucje Kultury	1	12
	III.B. Atrakcje krajobrazowe	8	14
	III.C. Oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna	12	13
	<i>RAZEM za kategorię III</i>	21	39
IV. Inne czynniki wspierające turystykę kulturową	IV.A. Instytucje w regionie	2	15
	V.B. Oferta turystyki zdrowotnej	4	16
	IV.C. Oferta turystyki biznesowej	3	11
	IV.D. Oferta shoppingu	7	11
	IV.E. Zagraniczne Partnerstwa Miast i Regionów	4	4
	<i>RAZEM za kategorię IV</i>	20	57
	SUMA (WSZYSTKIE KATEGORIE)	287	1453

III. Ocena mikroregionu z punktu widzenia turystyki kulturowej

W efekcie przeprowadzonej waloryzacji turystyczno-kulturowej powiatu brodnickiego analizowany mikroregion uzyskał łączny wynik 287 punktów w czterech ustalonych kategoriach badawczych. W najważniejszej z punktu widzenia oceny walorów i atrakcji kategorii I, mikroregion otrzymał 192 punkty. Zgodnie z przyjętym podziałem zaproponowanym przez A. Mikos von Rohrscheidt [2010, s. 447-472] uzyskane punkty kwalifikują powiat brodnicki jako region o **średnim potencjale turystycznym**. Wynik taki może nieco zaskakiwać, ze względu na to, że region brodnicki cechuje się niezwykle interesującą historią. Teren powiatu stanowił w przeszłości część ziemi michałowskiej, będącej kiedyś własnością zakonu krzyżackiego. W XVII w. przebywała tu Anna Wazówna - siostra króla Polski Zygmunta III Wazy, pełniąc nawet urząd starosty [Bliski S., 1991]. Pod Brodnicą miał też miejsce ostatni akt powstania listopadowego. W dniu 5 października 1831 r. oddziały polskie pod dowództwem ostatniego wodza naczelnego powstania gen. dyw. Macieja Rybińskiego przekroczyły granicę Królestwa Polskiego i Prus między Górnem a Jastrzębiem i złożyły broń. Pod Brodnicą miało też miejsce starcie zbrojne pomiędzy oddziałami polskimi pod dowództwem płk. Jarosława Witolda Aleksandrowicza, a wojskami bolszewickimi w 1920 roku. [Dygdała, 1998].

Biorąc pod uwagę atrakcyjność kulturową regionu brodnickiego problemem dla jej rozwoju może być brak zabytków najwyższej rangi, które mogłyby stanowić motywację do podjęcia decyzji o podróży *stricte* kulturowo-turystycznej i punkt docelowy dla potencjalnych

turystów czy odwiedzających. Obiekty będące możliwym celem turystyki kulturowej mają głównie znaczenie regionalne. Najciekawszy z punktu widzenia turystyki kulturowej zespół obiektów znajduje się w Brodnicy. Na uwagę zasługuje zachowany XIV-wieczny układ urbanistyczny z charakterystycznym trójkątnym rynkiem, a także liczne zabytki architektury takie jak XIV-wieczna zachowana wieża zamku krzyżackiego, gotycki kościół Św. Katarzyny, gotycka brama Chełmińska czy renesansowy spichlerz. W Brodnicy funkcjonuje Muzeum Regionalne, które usytuowane jest w trzech zabytkowych budynkach: we wspomnianej wcześniej XIV-wiecznej Bramie Chełmińskiej wraz z przyległą kamienicą, barokowym spichlerzu z XVII w., zlokalizowanym przy ulicy św. Jakuba oraz w piwnicach ruin XIV-wiecznego zamku krzyżackiego. W obiektach organizowane są zarówno wystawy stałe jak i czasowe. W piwnicach zamkowych zobaczyć można między innymi obiekty pochodzące z badań archeologicznych prowadzonych na obszarze okolicznych grodzisk i osad średniowiecznych. Na ekspozycji prezentowane są także pogładowe makiety grodzisk w Żmijewku, Bachotku oraz średniowiecznej Brodnicy. Kolejną, stałą wystawą w piwnicach zamkowych są "Rzeźby i detale architektoniczne z kaplicy zamkowej w Brodnicy", gdzie prezentowane są odkryte w czasie prac konserwatorskich rzeźbiarskie elementy wyposażenia zamkowego oratorium. W spichlerzu mieści się wystawa „Życie codzienne mezolitycznych myśliwych z Mszana sprzed 10000 lat”. Ekspozycja obejmuje między innymi rekonstrukcję w skali 1:1 przedstawiającą obozowisko mezolitycznych myśliwych. Wystawa ta została wyróżniona przez Ministra Kultury i Sztuki w konkursie na najciekawsze wydarzenie muzealne 1998 roku. W trzecim budynku należącym do Muzeum Regionalnego w Brodnicy - Bramie Chełmińskiej mieści się galeria sztuki, zaś w przyległej kamienicy sale wystaw czasowych. Godnym uwagi obiektem jest też Pałac Narzymskich znajdujący się w Jabłonowie Pomorskim. Ta XIX-wieczna neogotycka rezydencja zbudowana jest na wzgórzu, na nieregularnym planie z wieżami i basztami różnej wielkości. Rezydencja została zaprojektowana przez pruskiego architekta Friedricha Augusta Stülera na polecenie Stefana Narzymskiego [Chrzanowski T., Kornecki M., Żurkowska T., 1971]. Aktualnie mieści się tu sanktuarium Wyciszenia i Nadziei oraz dom generalny Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej.

W regionie funkcjonuje Brodnicki Dom Kultury. Jest to prężnie działająca instytucja będąca głównym organizatorem większości wydarzeń kulturalnych w Brodnicy. Swoją działalność w Brodnicy prowadzi też Biuro Informacji Turystycznej, będące do dyspozycji turystów przez cały rok w stałych godzinach. Siedziba Informacji Turystycznej mieści się w zabytkowej Bramie Chełmińskiej. Kolejną placówką, związaną z upowszechnianiem kultury jest Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Brodnicy. Jednostka ta zajmuje się organizacją wydarzeń związanych głównie z literaturą, ale też z historią i kulturą regionu. Odbywają się tu spotkania autorskie z poetami i pisarzami (np. w ubiegłym roku miało miejsce spotkanie z Mają Popielarską i Krzysztofem Piersą) W 2019 r. Powiatowa Biblioteka

w Brodnicy zorganizowała wydarzenie w ramach akcji „Noc Bibliotek”, gdzie oprócz spotkania autorskiego z Martą Boraczyńską odbywało się też wiele atrakcji towarzyszących takich jak: spotkanie klubu poetyckiego „Wazówną czerpane”, strefa relaksu „Z książką na leżaku” oraz integracyjne gry i zabawy. Warto wspomnieć też o brodnickim Oddziale PTTK, który powstał w 1952 roku i jest jednym z najstarszych Oddziałów PTTK w Polsce (brodnica.pttk.pl/pl). Brodnicki Oddział PTTK prowadzi działalność w zakresie m. in. organizacji wycieczek, koloni, zielonych szkół, a także spływów kajakowych. Celem działalności jednostki jest promocja walorów regionu brodnickiego oraz aktywność edukacyjno-popularyzatorska w zakresie turystyki i krajoznawstwa. Bazą turystyczną Oddziału oraz najstarszym obiektem wypoczynkowym w regionie jest Stanica Wodna PTTK w Bachotku. Siedziba administracyjna Oddziału znajduje się w zabytkowej, XIV-wiecznej Wieży Mazurskiej w Brodnicy.

Jednym z podstawowych warunków rozwoju turystyki jest zapewnienie odpowiedniej infrastruktury. W powiecie brodnickim turystyka wypoczynkowa dobrze prosperuje od wielu lat, co wpływa na rozwiniętą infrastrukturę turystyczną. Powiat jest atrakcyjnie przyrodniczo położony wśród lasów i jezior, co sprzyja efektywnemu wypoczynkowi. Za najbardziej atrakcyjne przyrodniczo jeziora uważa się: Wielkie Partęczyny (będące też największym jeziorem w regionie o powierzchni 340 ha), Bachotek, Zbiczno, Ciche i Górzno [Bilski S., 1985]. O dobrze rozwiniętej infrastrukturze turystycznej świadczą liczne obiekty noclegowe różnych kategorii: hotele, hostele, pola campingowe, ośrodki wypoczynkowe, pensjonaty czy gospodarstwa agroturystyczne. Na terenie powiatu znajdują się dwa hotele czterogwiazdkowe Głębozdek Vine Resort & Spa oraz Hotel Pory Roku. Hotel w Głębozdku dodatkowo prowadzi własną winnicę oraz zajmuje się sprzedażą win i lokalnych produktów. Obiekt ten może być więc interesujący dla zwolenników enoturystyki. W strefie SPA mieszczącej się w hotelu dostępne są zabiegi oparte na winoterapii.

Baza gastronomiczna na terenie powiatu brodnickiego jest dobrze rozwinięta. Znajdujące się tu restauracje serwują kuchnię polską, ale i regionalną, w której potrawach głównym składnikiem są ryby jeziorne, żyjące w lokalnych akwenach. Restauracje i zajazdy przy drogach powiatowych umożliwiają organizację imprez okolicznościowych i biznesowych. Do dyspozycji turystów są też bary i kawiarnie, których największe skupisko znajduje się w Brodnicy.

Kluczowym elementem, który jest niezbędny dla rozwoju turystyki jest dostępność komunikacyjna. Przez powiat prowadzi droga krajowa nr 15, której trasa przebiega przez województwa: dolnośląskie, wielkopolskie, kujawsko pomorskie, i warmińsko-mazurskie. Drogą krajową nr 15 dotrzeć można do autostrady A1 łączącą północną i południową część Polski. Powiat przecinają też drogi wojewódzkie: 544 i 560. Przez powiat brodnicki prowadzą linie kolejowe nr 353,208 i 33, które obsługują przewoźnicy : Arriva, Intercity

i Polregio. W Brodnicy znajduje się dworzec PKS, skąd kursują pojazdy transportu publicznego z bezpośrednim połączeniem między innymi do Warszawy, Torunia, Bydgoszczy, Gdańska i Olsztyna.

IV Brodnica jako destynacja turystyki kulturowej

Turystyka przyrodniczo-kulturowa

Powiat brodnicki charakteryzują przede wszystkim bogate zasoby i walory przyrodnicze. Dominującym elementem krajobrazu omawianego regionu są liczne jeziora (np. największe Wielkie Partęczyny o powierzchni 340 ha, Bachotek, Zbiczno), lasy, a także formy polodowcowe takie jak wysoczyzny morenowe. Tereny powiatu należą do cennych pod względem środowiska przyrodniczego obszarów województwa kujawsko-pomorskiego. Przez powiat przepływa rzeka Drwęca, której dolina w sieci ECONET stanowi korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym. Obszar doliny Drwęcy jest również cenny pod względem historyczno-kulturowym. Rzeka wykorzystywana była jako szlak wodny, z którego korzystali Prusowie, a także Zakon Krzyżacki. W powiecie brodnickim występują liczne formy ochrony przyrody: parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, pomniki przyrody i inne użytki ekologiczne. Malownicze tereny wymienionych obszarów, a w szczególności Brodnickiego Parku Krajobrazowego oraz Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego utworzone zostały z myślą o ochronie walorów o wysokich wartościach przyrodniczych, krajoznawczych i kulturowych. Na terenach objętych ochroną dopuszczone są niekolizyjne formy turystyki takie jak spływy kajakowe czy wędrówki piesze. Organizowane są też wydarzenia, podczas których można zwiedzać region z wykwalifikowanym przewodnikiem. Ten typ podróży może mieć charakter przyrodniczo-studyjny, który charakteryzuje wieloaspektowość, gdzie głównym celem wycieczki jest przyroda, ale na ich trasie występują też inne ciekawe obiekty będące obiektem zainteresowania różnych typów turystyki kulturowej [Mikos von Rohrscheidt, 2010, s. 135]. Przykładem takiego obiektu może być dziewiętnastowieczny młyn i tartak w Gaju-Grzmięcej. Turystykę przyrodniczo-kulturową wyróżnić mogą też obiekty pośrednio związane z przyrodą takie jak muzea i wystawy przyrodnicze. W Brodnicy, w budynku zabytkowego spichlerza mieści się Centrum Edukacji Ekologicznej. Znajdujące się tam wystawy ukazują lokalne środowisko przyrodnicze, skutki działalności człowieka – zmiany i zniszczenia środowiska naturalnego, jakie nastąpiły wraz z rozwojem cywilizacyjnym, jednocześnie wskazując rozwiązania dla naprawy lub minimalizowania szkód. Ekspozycje obejmują region brodnicki jak i pozostałe regiony województwa kujawsko-pomorskiego. Na terenie powiatu funkcjonuje też Ośrodek Edukacji Przyrodniczej „Wilga” w Górznie zajmujący się organizacją warsztatów ekologiczno-przyrodniczych, zielonych szkół,

szkoleń i konferencji. W miejscowości Grzmięca zlokalizowana jest siedziba Brodnickiego Parku Krajobrazowego, gdzie mieści się sala edukacyjna.

Turystyka religijna i pielgrzymkowa

W powiecie brodnickim znajduje się wiele obiektów sakralnych. Ważnym z punktu widzenia turystyki religijnej może być diecezjalne sanktuarium wyciszenia i nadziei im. bł. Marii Karłowskiej w Jabłonowie Pomorskim. Zostało ono ustanowione 11 czerwca 1997 r. dekretem biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego (diecezja-torun.pl). Tutaj też znajduje się Dom Generalny Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej, którego założycielką była bł. Maria Karłowska. W sanktuarium mieści się grobowiec, relikwiarz i sala pamięci błogosławionej. Do ciekawych obiektów sakralnych regionu należy z pewnością szereg gotyckich kościołów takich jak Kościół św. Katarzyny w Brodnicy, Kościół św. Jakuba w Bobrowie, Kościół św. Jakuba Apostoła w Żmijewie, kościół p.w. wniebowzięcia NMP w Osieku Rypińskim czy Kościół Jana Chrzciciela w Nieżywieniu. Niektóre z nich znajdują się w kanonie Odznaki Krajoznawczej Województwa Kujawsko-Pomorskiego (<http://www.odznaka.kuj-pom.bydgoszcz.pttk.pl/spis/sacrum.htm>). Na uwagę zasługują też drewniane kościoły: Kościół św. Marcina w Grążawach i Kościół Wszystkich Świętych w Brzoziu. Wymienione kościoły nie zaliczają się do obiektów o krajowym znaczeniu, jednakże często posiadają cenne elementy wyposażenia. Istotne w rozumieniu turystyki pielgrzymkowej jest położenie powiatu na jednym z najświetniejszych szlaków pielgrzymkowych - Camino de Santiago – Drodze Św. Jakuba. Część szlaku w obrębie powiatu brodnickiego, która przechodzi między innymi przez Bachotek, Brodnicę i Mszano o nazwie Camino Polaco prowadzi przez drogi gruntowe i leśne, malowniczo położone na terenie pojezierza brodnickiego. Pielgrzymi, którzy poruszają się wspomnianym szlakiem odbywają wędrowkę również wśród zabytków, co daje im możliwość wzbogacenia się nie tylko duchowego, ale i kulturowego.

Turystyka eventowa

W podkategorii „Eventy kulturowe” powiat brodnicki uzyskał 27 punktów, a wynik ten jest drugim najwyższym spośród pozostałych grup. Można tym samym twierdzić, że powiat ten ma duży potencjał rozwoju turystyki poprzez organizację, realizację i promocję eventów kultury wysokiej i masowej. Wśród eventów kultury wysokiej w regionie wyróżnić można wydarzenie, którego odbiorcami mogą być osoby interesujące się muzyką. Wspomnianą imprezą jest Brodnica ClassiX. Event gromadzi artystów oraz pasjonatów muzyki klasycznej i jazzowej, jest miejscem spotkań wybitnych polskich muzyków. W marcu 2020 roku miała odbyć się druga edycja festiwalu. Została przeniesiona na późniejszy termin z powodu epidemii koronawirusa. Nowy termin festiwalu ustalono na październik 2020 roku. W powiecie odbywa się wiele wydarzeń kultury masowej o znaczeniu regionalnym. Wśród eventów wyróżnić można Ogólnopolski Festiwal „BUT” Brodnicka Uczta Teatralna, w którym

goszczą grupy teatralne z całej Polski. W roku 2019 odbyła się czternasta edycja festiwalu. Wydarzenie odbywa się w Brodnickim Domu Kultury, a nagrody przyznawane są w kategoriach teatr młodzieżowy oraz teatr studencki. Kolejnym wydarzeniem jest Ogólnopolski Turniej Tańca Nowoczesnego w Brodnicach, który w 2020 odbywa się po raz trzynasty. Wśród eventów mające miejsce w powiecie brodnickim można wyróżnić też Festiwal Piosenki „Wspomnień Czar” w Świdziebni (10 edycja w kwietniu 2019 r.) i Rap&Reggae Night w Brodnicach (8 edycja w sierpniu 2019r.) Warty wspomnienia eventem jest „Święto Miodu” w Bartniczce, podczas którego można zakupić produkty związane nie tylko z miodem, ale i regionalne przysmaki. XI edycja odbyła się w czerwcu 2019 roku. Na terenie mikroregionu brodnickiego funkcjonuje grupa inscenizacyjna „Fundacja Brama Epok”, której głównym celem i założeniem jest edukowanie dzieci i dorosłych w dziedzinach nauk historycznych oraz dziedzictwa kulturowego poprzez między innymi żywe lekcje historii w postaci inscenizacji i rekonstrukcji.

IV Postulaty dotyczące rozwijania turystyki kulturowej w mikroregionie

1. Powiat brodnicki jako destynacja turystyki weekendowej

Wraz z postępującymi zmianami na rynku turystycznym rośnie popularność wyjazdów krótkookresowych tzw. weekendowych. Związane jest to z wieloma czynnikami takimi jak bogacenie się społeczeństwa, większa ilość dni wolnych od pracy (przykładowo – niedziele niehandlowe), rosnąca dostępność komunikacyjna związana z rozwojem w Polsce dróg szybkiego ruchu. Rosnące zainteresowanie wyjazdami weekendowymi może przynosić korzyści dla mikroregionu ze względu na całoroczny dostęp do atrakcji kulturowych, w przeciwieństwie do sezonowego odpoczynku nad jeziorami, dobrze rozwiniętą infrastrukturę turystyczną czy atrakcyjnie przyrodniczo położenie. W powiecie brodnickim zauważa się dużą dysproporcję między ilością turystów w sezonie, a poza nim, dlatego promowanie regionu jako destynacji weekendowej jest szansą dla osiągnięcia dodatkowych przychodów w ciągu całego roku. Aby przyciągnąć turystów preferujących wyjazdy weekendowe trafnym działaniem może być organizacja, branding i promocja eventów, wydarzeń i inscenizacji, które odbywają się głównie w dni wolne, zachęcając tym do udziału w nich. Narzędziem, które wspomogłoby rozwój turystyki weekendowej może być stworzenie pakietów turystycznych. Program zawarty w pakiecie obejmowałby połączenie walorów przyrodniczych i kulturowych regionu, co pozwoliłoby obszernie i kompleksowo wypełnić czas turysty i spełnić jego oczekiwania.

2. Turystyczna trasa miejska i gra miejska w Brodnicy

Szlaki, istniejące w mikroregionie to głównie szlaki o charakterze przyrodniczo-dydaktycznym, znajdujące się na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo. Wspomniany wcześniej przebieg szlaku Camino Polaco łączy przyrodnicze i kulturowe atrakcje. Istotnym elementem miejskiej turystyki kulturowej jest zwiedzanie wartych obejrzenia obiektów znajdujących się na terenie miasta, wykorzystując do tego oznaczenia, mapy czy elektroniczne aplikacje. Wykorzystując potencjał kulturowy Brodnicy powinno się skupić na opracowaniu miejskiej trasy turystycznej, która prowadziłaby przez możliwie najwięcej atrakcyjnych miejsc, a także łączyłaby wszystkie trzy obiekty wchodzące w skład Muzeum Regionalnego. Dzięki temu turysta indywidualnie zwiedzający Brodnicę, nie pominąłby żadnego interesującego miejsca i miałby możliwość zobaczenia wszystkich zasobów muzealnych. Opracowując trasę miejską należałoby sporządzić mapę oraz skupić się na lepszym oznakowaniu ciekawych obiektów. Pomocne okazać się może wykorzystanie kodów QR, które można odczytać w aplikacji mobilnej po zeskanowaniu, dzięki czemu turysta mógłby dowiedzieć się więcej na temat poszczególnych miejsc. Zgodnie ze spostrzeżeniami I. Poluchy [2015], *kreowanie nowych metod aktywizacji turystycznej umożliwiających wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego może skutecznie przyczynić się do rozwoju turystyki*. Przykładem takich działań jest utworzenie gry miejskiej, którą Warcholik i Leja [2012] definiują jako *formę zabawy realizowaną w czasie rzeczywistym w przestrzeni miejskiej, stanowiącą planszę rozgrywki, w której gracze (pionki) rozwiązują określone w scenariuszu zadania według własnych wariantów rozwiązań*. Gra miejska może łączyć ze sobą elementy happeningów ulicznych, podchodów, gier komputerowych czy flash mobów. Nową odmianą gier w przestrzeni miejskiej są gry turystyczne, w których gracz może odebrać kartę startową w punkcie informacji turystycznej lub pobrać samodzielnie z internetu. Gracz przemierzając trasę rozwiązuje zagadki, a kluczem do ich rozwiązania są m.in. inskrypcje, ukryte rzeźby i detale architektoniczne, które ciężko dostrzec podczas tradycyjnego zwiedzania miasta. (gry.turystyczne.pl). Polucha [2015] zauważa, że *„turystyka postrzegana jako pole gry bazuje na emocjach towarzyszących grom komputerowym lub dostępnym w sieci. Odzwierciedla sposób myślenia „pokolenia graczy”*. Według Poluchy dla współczesnych turystów najbardziej fascynujące są aktywności, których kontynuowanie oraz prezentacja wyników odbywa się w sieci. Wykorzystując potencjał kulturowy Brodnicy należałoby przygotować turystyczną grę miejską w kilku wariantach, której odbiorcami mogliby być turyści w różnych grupach wiekowych. Propozycja gry łączyłaby sfery: rzeczywistą i wirtualną - gracze za pośrednictwem aplikacji mobilnej i strony internetowej mogliby dołączyć do gry oraz śledzić swój postęp, zdobyte punkty, odznaki oraz miejsce w rankingu. Odkrywanie dziedzictwa kulturowego Brodnicy poprzez zdobywanie nagród

w postaci punktów i odznak może dostarczyć więcej satysfakcji niż tradycyjny sposób zwiedzania. W grze uczestnicy wcielaliby się w rolę wybranej postaci związanej z regionem brodnickim (np. Anna Wazówna, rycerz Zakonu Krzyżackiego, ułan Powstania Listopadowego) rozwiązując zagadki i zdobywając poszczególne odznaki. Gra ze względu na dydaktyczny charakter mogłaby odgrywać istotną rolę w turystyce edukacyjnej łącząc umiejętności praktyczne z wiedzą teoretyczną uczestników zabawy.

3. Eventy kulturowe

Wydarzenia i imprezy kulturalne są efektywnym narzędziem promocji, które przyczynia się do rozwoju turystyki w regionie (Iwankiewicz-Rak B., Rak L., 2006). Wydaje się, że aby zwiększyć atrakcyjność kulturową powiatu brodnickiego należałoby skupić się na promocji eventów odbywających się w regionie. Należy też zapewnić różnorodną ofertę wydarzeń, dla różnych pokoleń turystów, o znaczeniu zarówno krajowym jak i regionalnym nie tylko w sezonie letnim, ale i podczas pozostałych miesięcy, kiedy obserwuje się znaczny spadek liczby turystów. Korzystnie jest też coroczne, lub nawet częstsze organizowanie wydarzeń, które cieszyły dużym zainteresowaniem, co daje szansę na skłonienie zadowolonych uczestników do ponownego przyjazdu. Warto wspomnieć, że wydarzenie kulturalne stanowi produkt turystyczny, który staje się komplementarny, gdy obejmuje nie tylko udział w imprezie, ale i korzystanie z innych produktów i usług w miejscu imprezy takich jak: nocleg, wyżywienie czy usługi przewodnickie, dlatego środki przeznaczone na promocję i organizację należy traktować jak inwestycję.

Bibliografia:

- Bilski S., 1985, *Region brodnicki, historia, zabytki, krajobraz*, wyd. Toruńskie Towarzystwo Kultury, Toruń
- Bilski S., 1991, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, wyd. Toruńskie Towarzystwo Kultury, Brodnica-Toruń
- Ciara Z., Gąsiorowski E., Gąsiorowska M., 1974, *Zabytki architektury województwa bydgoskiego*, wyd. Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne, Bydgoszcz
- Chrzanowski T., Kornecki M., Żurkowska T., 1971, *Katalog zabytków sztuki w Polsce, Tom XI Województwo bydgoskie, powiat brodnicki*, wyd. Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk. Pracownia Inwentaryzacji Zabytków, Warszawa
- Chwiałowski M., 2009, *Żołnierze garnizonu brodnickiego w wojnie obronnej 1939 r.*, wyd. Multi spółka jawna B. Grzybowski – T. Siekierski Brodnica
- Dygdała J., 1998, *Brodnica - siedem wieków miasta*, wyd. Towarzystwo Miłośników Ziemi Michałowskiej, Brodnica
- Iwankiewicz-Rak B., Rak L., 2006, *Public relations w gminach jako podmiotach non profit*, [w:] *Public relations w teorii i praktyce* wyd. Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Rzeszów
- Mikos von Rohrscheidt A., 2010, *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy* (wyd.2), wyd. KulTour.pl, Poznań
- Polucha I., 2015, *Turystyka jako gra – innowacje w aktywizacji turystycznej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 847 1(29)
- Warcholik W. Leja K., 2012., *Gry miejskie jako innowacyjne produkty turystyczne*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica” 2012, vol. 3,

Netografia:

<http://www.odznaka.kuj-pom.bydgoszcz.pttk.pl/spis/sacrum.htm>

<https://diecezja-torun.pl/Artykuly/View/748/sanktuarium-bl-marii-karlowskiej-w-jablonowie>

https://www.portal.brodnica.pl/aktualnosc-2-3182_druga_edycja_festiwalu_classic_brodnica

<https://gryturystyczne.pl/>

<http://www.brodnica.pttk.pl/pl>